

Pressemelding 29.09.2016

RAFTOPRISEN 2016 TIL DEN IRAKISKE KVINNERETTSFORKJEMPEREN YANAR MOHAMMED

Raftoprisen 2016 blir tildelt den irakiske menneskerettighetsforkjemperen og lederen av Organization of Women's Freedom in Iraq (OWFI), Yanar Mohammad (55), for hennes arbeid for kvinner og minoritetsgrupper i det krigsherjede Irak.

Det skjer omfattende overgrep mot kvinner og minoriteter i mange av dagens konflikter verden over, seksualisert vold er ofte del av en krigsstrategi, og Irak er bare et av mange eksempler på at kvinners rettigheter blir ofret for politiske og militære målsettinger.

Mohammed arbeider på tre nivå for å sikre rettighetene til sårbare grupper: hun driver opplæring om menneskerettigheter gjennom lokale organisasjoner over hele Irak og formidler informasjon om rettigheter og demokrati gjennom medier hun er redaktør for. Hun driver påvirkningsarbeid for menneskerettigheter både nasjonalt og internasjonalt, bygger nettverk og allianser i kampen mot vold, menneskehandel og seksuelt slaveri. Sammen med OWFI verner hun ofre for overgrep, inkludert de som skjer i regi av militsgrupper.

Leder av en irakisk LHBT-organisasjon sier dette om Mohammed:

«Yanar sitt bidrag til menneskerettigheter i Irak har vært uvurderlig for overlevelsen til hundrevis av mennesker. Arbeidet hennes har brutt grenser for mange kvinner, LHBT-folk og andre marginaliserte grupper. Under hennes ledelse har jeg personlig sett ofre for menneskerettighetsbrudd forandre seg til myndiggjorte menneskerettighetsaktivister, som baner vei for at andre også kan lede.»

En prekær situasjon for kvinner og minoriteter

Konflikten i Irak har siden 2003 medført store tap av sivile liv og en dramatisk forverring av kvinners levevilkår. En serie med lovendringer har svekket kvinners vern. Der loven tidligere ga kvinner selvstendig rett til personlig frihet som skilsmisse, valg av ektefelle og yrke, slår grunnloven nå fast at «ingen lov skal innføres som er i strid med Islams grunnleggende regler», som blant annet avgrenser kvinners rett til skilsmisse.

Vold og overgrep mot kvinner – inkludert voldtekter, bortføringer til prostitusjon og æresdrap – har økt kraftig. Landet mangler både rettslig og reelt vern av kvinner, som professor Maha Sabria ved al-Nahrayn Universitet i Bagdad oppsummerer i et intervju til Inter Press Service: «Den virkelige styreren i Irak nå er gamle tradisjoner og tilbakestående stammelover».

En FN-rapport oppgir at «Volden sivile i Irak har blitt utsatt for er svimlende». Fra 1. januar 2014 til 31. oktober 2015 er minst 18 802 sivile drept, og 36 245 såret. I samme periode ble over to

millioner internt fordrevet, av disse er over en million barn i skolealder. Den allerede alarmerende rettssituasjonen i Irak er forverret etter fremveksten av den Islamske staten (IS). Dette er en krig Norge nå tar del i, ved å gi militær trening av grupper i opposisjon til IS i Irak og Syria, i et svært uoversiktlig landskap av målsettinger, allianser og langsiktig lojalitet.

FN sier om IS sine handlinger at «disse kan i noen tilfeller telles som krigsforbrytelser, brudd på menneskerettighetene, og muligens folkemord». Minority Rights Group International oppgir at kvinner ikke bare utgjør en betydelig del av de sivile som er rammet, de er med hensikt utpekt og drept på grunn av sitt kjønn. FN hevder at IS har utsatt så mange som 3500 kvinner og barn for seksualisert vold, spesielt i form av seksuelt slaveri.

De fleste fra den religiøse minoriteten Jesidi, men også fra andre etniske og religiøse minoritetssamfunn. Også militser på andre sider i konflikten har brukt seksualisert vold som en metode for å utøve kontroll og ydmyke opponenter. Kvinner har i tillegg blitt drept for å ikke overholde islamske lover.

Minority Rights Group rapporterer at volden fra militsgrupper var på sitt høyeste i 2007. Da ble 133 kvinner drept i Basra for å ha brutt gjeldende moralske koder. De fleste av kvinnene hadde blitt mishandlet og torturert, og ved siden av likene lå det lapper som advarte mot å «bryte islamsk lære».

Situasjonen for LHBT-samfunnet i Irak er også svært kritisk, og mange homofile blir drept på grufullt vis bare på grunn av sin legning. En rapport om situasjonen for seksuelle minoriteter har fått den talende tittelen *Når det å komme ut er en dødsdom: Forfølgelse av LHBT-irakere*.

Det er i dette ekstremt utfordrende og farlige miljøet Yanar Mohammed, organisasjonen hennes og andre kvinnelige menneskerettighetsforsvarere opererer i.

Yanar Mohammed – aktivist og organisasjonsbygger

Yanar Mohammed ble født i 1960, vokste opp i Bagdad og utdannet seg til arkitekt før hun og familien gikk i eksil Canada i 1993, der hun arbeidet med kvinners rettigheter i Irak. Da hun vendte tilbake til Irak etter 2003, ble hun støttet av amerikanske og nederlandske feministgrupper. I 1998 etablerte hun Committee for the Defence of Iraqi Women's Rights (DIWR), og i 2003 etablerte Mohammed, Organization of Women's Freedom in Iraq (OWFI).

En viktig del av OWFI sitt arbeid er opplysningsarbeid. Mohammed har vært sjefredaktør for OWFI sitt Al-Mousawaat (Likhet) siden 2003, og er også ansvarlig redaktør for deres radiokanal som formidler informasjon om rettigheter og demokrati. OWFI arrangerer også seminar, musikk- og teaterforestillinger og foredrag med opplysninger om kvinners og minoriteters rettigheter. Organisasjonen har sitt hovedkontor i Bagdad og i Samarra, vest i Irak.

Mohammed driver og forskningsarbeid. Miriam Puttick, forfatter av rapporten *No place to turn: Violence against women in the Iraq conflict*, mener den generelle mangelen på kunnskap om

disse forholdene gjør at Mohammeds dokumentasjonsarbeid om menneskehandel har uvurderlig verdi.

Mohammeds visjon for Irak er en sekulær stat med en sekulær lovgivning, men hun tar ikke avstand fra religion. Mohammed og OWFI definerer seg som en motstandsbevegelse mot voldskreftene som har økende spillerom i Irak, og mot stamme- og patriarkalske strukturer og en hensynsløs politisk elite. Mohammed kritiserer alle parter i den irakiske konflikten, både nasjonale aktører og det internasjonale samfunn, inkludert USA.

OWFI er en del av venstrealliansen i landet, som historisk har stått i opposisjon til Saddam Husseins Ba'athparti. Organisasjonen er kritisk til islamsk fundamentalisme og konservative krefter i mange irakiske stammesamfunn, i tillegg til den amerikanske okkupasjonen av Irak. Mohammed er medlem av et marxistisk parti, som avviser kommunismen i Sovjetunionen, Kina og Øst-Europa. Partiet står for en mer humanistisk kommunisme, bygget på læren til Karl Marx.

Mohammed har fått internasjonal annerkjennelse for sitt arbeid, blant annet gjennom Gruber Foundation's Women's Rights Prize i 2008, og i 2015 holdt hun et innlegg på FNs forum for kvinner, fred og sikkerhet i New York.

Mohammed er truet på livet for sin virksomhet, og hun og deler av organisasjonen lever i skjul. Aktivister i OWFI opplever at hjemmene blir ramponert og familier truet. Denne situasjonen understreker relevansen til FNs resolusjoner for å verne menneskerettighetsforkjempere generelt (1998) og kvinnelige menneskerettighetsforkjempere spesielt (2013).

Krisesenter og undergrunnsnettverk

Noe av Mohammeds assistanse til de mest sårbare foregår i skjul, som krisesenter for kvinner som flykter fra kjønnsbasert vold. Det siste åpnet i januar 2016, og er opprettet spesielt for Jesidi-kvinner som flykter fra IS. De største krisesentrene for kvinner er i Bagdad, men OWFI har et nettverk av sentre i landet, de fleste i private hjem. De driver også krisepsykiatrisk arbeid for kvinner, og disse får utdanning om sine rettigheter. De blir i følge det Mohammed selv sier i et intervju: «Endret fra å være offer til å være forsvarere av kvinner».

Menneskehandel er et økende problem i Irak, og OWFI har arbeidet aktivt for kvinner som blir bortført og solgt til sexindustrien, og tilbyr dem tilflukt i krisesentrene. For mange er det det eneste trygge stedet de kan dra. Mange kvinner som vender hjem etter å ha blitt utsatt for seksualisert vold opplever at familiene støter dem fra seg, eller de blir utsatt for æresdrap.

Arbeidet inkluderer drift av et undergrunnsnettverk som organiserer flukt for individer i fare fra militser og IS, eller fra deres egne familier og stammer. Disse blir smuglet til krisesenter for oppfølging, før de blir omplassert til trygge områder.

Nasjonalt påvirkningsarbeid

NGO-drevne krisesentre er ikke lovlige i Irak. De er utsatt for politiraid, eller angrep fra ekstremister, som beskylder dem for å oppmuntre kvinner til å gå i mot familiene sine. Ofte må

beboerne flyttes for ikke å vekke mistanke hos naboer. OWFI arbeider derfor med å få parlamentet til å lovfeste den rettslige statusen til sentrene. Når IS nå er i ferd med å tape territorium til irakiske styrker, ber OWFI om å få opprette krisesentre for å verne og hjelpe de kvinnene som har vært offer for seksualisert vold og slaveri i IS-kontrollerte områder.

Mohammed og OWFI arbeider aktivt for endringer av den irakiske grunnloven med tilhørende familielovgivning, som ble utformet etter Saddams fall. OWFI oppfordrer til å endre disse lovene, blant annet artikkel 41, som gir islamsk sharia fortrinn fremfor den gjeldende personstatusloven, og straffeloven som sier at en voldtektsforbryter kan unngå straff om han gifter seg med offeret og er gift med henne i minst tre år, og at voldtekt innenfor ekteskap er lovlig. De oppfordrer også til å oppheve lovbestemmelser som tillater eller rettferdiggjør «æresbasert» vold mot kvinner.

Organisasjonen legger også press på den irakiske regjeringen for å bedre vilkårene for fengslede kvinner. Det er anslått at halvparten av de som sitter i kvinnefengsel i Bagdad er tiltalt for prostitusjon, og mange er trolig offer for menneskehandel. Mohammed har dokumentert forholdene til kvinnelige innsatte, der mange blir voldtatt, eller utsatt for tortur. Denne situasjonen er også belyst i Human Right Watchs rapport *No one is safe. Abuses of Women in Iraq's Criminal Justice System*. I et intervju forteller hun at under et besøk i et ungdomsfengsel i Bagdad traff hun to søstre på tolv år som fortalte at de var fengslet på grunn av prostitusjon. «Hvordan kan en tolv år gammel jente bestemme seg for å prostituere seg? Det som virkelig hadde skjedd, var at de hadde blitt solgt gjennom menneskehandlennettverk», sier Mohammed.

Nettverksarbeid og LHBT-rettigheiter

Mohammed arbeider lokalt, men mobiliserer internasjonalt og fører sammen nasjonale og internasjonale organisasjoner. Et eksempel er Strategies for Change-konferansene som samler irakiske og syriske kvinner i et felles forsøk på å kjempe imot vold og ekstremisme. OWFI er en av ti partnerorganisasjoner under den internasjonale menneske-/kvinnerettighetsorganisasjonen, MADRE.

For å styrke arbeidet lanserte OWFI i 2014 en Anti-Trafficking-koalisjon med 40 nasjonale organisasjoner, som svar på økende omfang av menneskehandel og seksuelt slaveri i Irak. Disse samarbeider blant annet med OWFI om å frakte kvinner trygt til krisesentrene.

Som den eneste menneskerettighetsorganisasjonen i Irak fremhever OWFI også rettighetene og støtter det ekstremt utsatte LHBT-samfunnet i Irak. OWFI-radiostasjonen konfronterer negative holdninger som egger til vold mot og stigmatiserer overlevende etter kjønnsbasert vold, samt seksuelle minoriteter i det irakiske samfunnet. Programmet deres opplyser lyttere om hva slags vern menneskerettighetene gir disse individene, og gir nye perspektiver for å endre skadelige holdninger og praksiser mot medlemmer av disse sårbare gruppene. De fremhever positive eksempler på toleranse og fredelig sameksistens.

Kvinneres rettigheter i og etter konflikt

Mohammed har uttalt at irakiske kvinner er ofre for den politiske splittelsen og økende volden som kom i kjølvannet av det som ble omtalt som frigjøringen fra Saddam Hussein, og som OWFI

sin oppgave å gjennomføre en virkelig frigjøring. Hun påpeker at kvinnerettigheter ble forverret under Saddam Hussein, men at krigen har medført et varig høyt voldsnivå, nye maktkonstellasjoner, svekket rettsvern og en gjeninnføring av stamme- og patriarkalske regler som til sammen gjør kvinner spesielt utsatte. For svært mange er forholdene forverret, og OWFI sin innsats for å sikre trygghet for kvinner og minoriteter vil være viktig i lang tid fremover.

Mohammed og OWFI fører en bred kamp for kvinner og minoriteters rettigheter: fra det legale langsiktige arbeidet, via dokumentasjon av overgrep og gi internasjonal oppmerksomhet rundt dette, styrking og samling av organisasjoner som arbeider med rettighetsspørsmål, til å skjule og verne offer for overgrep. Arbeidet skjer med stor fare for egne liv.

Mohammed snakker offentlig og uredd for menneskerettigheter og likhet. Hun oppfordrer styresmaktene til å gjøre mer for irakiske kvinner og er ikke redd for å påpeke deres brudd av grunnleggende rettigheter, både lokalt og internasjonalt.

Ved å tildele Yanar Mohammed Raftoprisen 2016, ønsker Raftostiftelsen å sette søkelys på de alvorlige menneskerettighetsovergrepene som finner sted i Irak, på det manglende rettsvernet som spesielt rammer kvinner og sårbare grupper og på betydningen av å gi vern til menneskerettighetsforkjempere.

Overgrepene er utført av mange forskjellige aktører. IS er fremhevet, men overgrep skjer også fra styresmakter og grupper som er støttet av det internasjonale samfunnet. Menneskerettigheter og kvinners rettigheter kan ikke settes til side i konflikt, de må tvert i mot styrkes. Her ligger det et stort ansvar på irakiske styresmakter for å sikre grunnleggende rettigheter og legge til rette for organisasjoner som yter hjelp til dem som er rammet.

Vi oppfordrer Norge og det internasjonale samfunnet til å ta opp menneskerettighetsspørsmål og spesielt kvinners rettigheter i samtaler med irakiske styresmakter. Det må også inngå i de vurderingene som blir gjort i valg av grupper som mottar militær støtte og trening, og det må være krav om at de ivaretar og ikke bryter disse rettighetene. Her må Norge ta irakiske kvinneorganisasjoner med på råd. Kvinner må ikke igjen ofres i jakten på kortsiktige militære seire.

Raftostiftelsen, Bergen, onsdag 17. august 2016

Raftoprisen deles ut søndag 20. november 2016 kl. 18.00 i Grieghallen, Bergen.

Kilder:

Nyhetsak: IRAQ: Women miss Saddam, *Inter Press Service*, 12/03/2010, <http://www.ipsnews.net/2010/03/iraq-women-miss-saddam/>

Rapport Freedom House (2011): *Freedom in the World: Iraq*, <http://freedomhouse.org/report/freedom-world/2011/iraq>

Rapport UN High Commissioner for Human Rights & UN Assistance Mission for Iraq (2016): *Report on the Protection of Civilians in the Armed Conflict in Iraq: 1 May - 31 October 2015* http://www.uniraq.org/images/humanrights/UNAMIOHCHR_%20POC%20Report_FINAL_01%20May31%20October%202015_FINAL_11Jan2016.pdf

Rapport Minority Rights Group (2015): *No Place to Turn: Violence against women in the Iraq conflict* <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/ceasefire-report-no-place-to-turn.pdf>

Nyhetsbrev: Campaign of Iraqi gay killings by smashing skulls with concrete blocks, *OWFI* (2013): <http://www.owfi.info/EN/campaigns/campaign-of-iraqi-gay-killings-by-smashing-skulls-with-concrete-blocks/>

Rapport Outright Action International (2016) *When Coming Out is a Death Sentence: Persecution of LGBT Iraqis* https://www.outrightinternational.org/sites/default/files/ComingOutDeathSentence_Iraq_o.pdf

Nettsak: Women's Right Prize: Yanar Mohammed, *Gruber Foundation* (2008): <http://gruber.yale.edu/womens-rights/2008/yanar-mohammed>

Nyhetsbrev: Shelter for Young Yazidi Victims of ISIS Now Open, *OWFI* (2016) <http://www.owfi.info/EN/activities/shelter-for-young-yazidi-victims-of-isis-now-open/>

Nettsak: In Conversation: Yanar Mohammed on trafficking in Iraq, *Global Fund for Women* <http://www.globalfundforwomen.org/yanar-mohammed-a-daring-human-rights-defender-in-iraq/>

Nettsak: Lifting the ban on women's shelters in Iraq: promoting change in conflict, *OpenDemocracy* (2015) <http://www.opendemocracy.net/5050/lisa-davis/lifting-ban-on-women's-shelters-in-iraq-promoting-change-in-conflict>

Rapport Iraqi NGOs (Madre): *Seeking Accountability and Demanding Change: A report on women's rights violations In Iraq, Shadow report to the UN Fifth Periodic Report of the Republic of Iraq*. <http://www.madre.org/sites/default/files/PDFs/ICCPR%20Iraq%20Shadow%20Report%20GBV%20ENG.pdf>

OWFI Statement: The need to create safe houses for women in the cities liberated from ISIS, OWFI, 2016, <http://www.owfi.info/EN/campaigns/owfi-statement-3/>

Rapport Human Rights Watch (2014): *No One is Safe: The Abuse of Women in Iraq's Criminal Justice System* <http://www.hrw.org/report/2014/02/06/no-one-safe/abuse-women-iraqs-criminal-justice-system>

Nettintervju: From Shelter To Freedom: the life-saving work and history of the organization of women's freedom in Iraq, *Women's WorldWide Web* (2010) <http://www.w4.org/en/voices/owfi-protecting-women-from-violence-trafficking-prostitution-iraq/>

Prosjekt: The Underground Railroad For Iraqi Women, *Madre.org*
<http://www.madre.org/projects/underground-railroad-iraqi-women>

Øvrige relevante lenker:

OWFIs nettsider: <http://www.owfi.info/EN/>

Yanar Mohammed si tale til Sikkerhetsrådet i FN: <http://webtv.un.org/search/yanar-mohammed-ngo-working-group-on-women-peace-and-security-on-women-peace-and-security-council-7533rd-meeting/4555272468001?term=Yanar%20Mohammed>

Blogginnlegg: From where I stand: Yanar Mohammed
<http://www.unwomen.org/en/news/stories/2016/5/from-where-i-stand-yanar-mohammed>

Nettsak: An Interview with Iraqi Women's Leader Yanar Mohammed of the Organization for Women's Freedom in Iraq, *Huffington Post* http://www.huffingtonpost.com/eve-ensler/an-interview-with-iraqi-w_b_8332170.html

Rapport, Minority Rights Group (2015) *No Place to Turn: Violence against women in the Iraq conflict* <http://reliefweb.int/report/iraq/no-place-turn-violence-against-women-iraq-conflict-enar-o>

Nettsak: What Will It Take to Stop ISIS Using Rape as a Weapon of War? Yifat Susskind, *The Guardian* (2015): https://www.theguardian.com/global-development/2015/feb/17/disarm-isis-rape-weapon-war?CMP=share_btn_tw

Nettsak: An Evening with Yanar Mohammed, *OWFI* (2013)
<http://www.owfi.info/EN/article/womens-struggle-for-freedom-in-iraq/>